

DUTCH | NEDERLANDS

sing me in

collective singing in the integration process of young migrants

**Jonge mensen met
een migratieachtergrond opnemen
in bestaande koren**

Free handbook

www.SingMeln.eu

Uitgever

Dit handboek is uitgegeven door de Europese Koorfederatie – Europa Cantat (Weberstrasse 59a, 53113, Bonn, Duitsland) voor het “Sing Me In”-project.

Het mag gratis gedownload, verspreid en geprint worden.

De tekst die door de partnerorganisaties geschreven is, valt onder de “Creative Commons Naamsvermelding 4.0 Internationaal Publieke Licentie”. Het mag onder voorwaarden gedeeld en bewerkt worden: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

[De citaten, muzikale voorbeelden of afbeeldingen kunnen hun eigen auteursrechtelijke status hebben. Deze hebben we overal geprobeerd te vermelden.](#)

Partners van het project

Het “Sing Me In”-project is gecoördineerd door

de Europese Koorfederatie - Europa Cantat (DE) www.europeanchoralassociation.org

in samenwerking met:

Estonian Choral Association (EE) www.kooriyhing.ee

Sulasol (FI) www.sulasol.fi

Ung i Kor (NO) www.ungikor.no

ZIMIHC (NL) www.zimihc.nl

Koor&Stem (BE) www.koorenstem.be

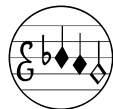
A Coeur Joie (FR) www.choralies.org

Musica International (FR) www.musicanet.org

Moviment Coral Català (CAT/ES) www.mcc.cat

Koro Kulturu Dernegi (TR) www.korokulturu.org

Fayha Choir (LB) www.fayhachoir.org

SULASOL

Dit project werd gefinancierd met de steun van de Europese Commissie.

De verantwoordelijkheid voor deze publicatie ligt uitsluitend bij de auteur; de Commissie kan niet aansprakelijk worden gesteld voor het gebruik van de informatie die erin is vervat.

Erasmus+

Overzicht van betrokkenen

Veel mensen hebben bijgedragen aan dit project. Ze staken hun tijd en energie in het proeflezen, vertalen en bijeenbrengen van informatie en teksten. Een overzicht vind je op de website www.SingMeIn.eu

De redactie van deze handboeken is uitgevoerd door:

Burak Onur Erdem, Ingvill Espedal, Côme Ferrand Cooper, Sonja Greiner, Lucille Lamaker, Gautier Lemoine, Olav Øyehaug Opsvik, Pierre-Luc Pfrimmer, Liesbeth Segers, Çağlar Tosunoğlu, Marina Velasquez en Jean Claude Wilkens.

Inhoudsopgave

Welkom bij “Sing Me In”!	4
Waarover gaat het project “Sing Me In”: Collective singing in the integration process of young migrants?.....	4
Onze bijdrage: Vier downloadbare handboeken.....	6
Introductie tot dit handboek	8
Wat is het doel van dit handboek?.....	8
Voor wie is dit handboek bedoeld?.....	8
Een gezamenlijke inspanning.....	9
1 Uitdagingen, tips en trucs	12
1.1 Taalkwesties.....	12
1.2 Religieuze en culturele kwesties.....	13
1.3 Genderkwesties.....	16
1.4 Economische verschillen/financieringsmogelijkheden voor de koorleden.....	16
1.5 Wervingsstrategieën.....	17
1.6 Een warm welkom.....	19
1.7 Legale kwesties.....	20
2. Repertoire en de rol van de dirigent	21
2.1 Repertoirekeuzes.....	21
2.2 Repertoire als hulpmiddel om een taal te leren.....	23
2.3 De rol van de dirigent.....	24
3. Slotwoord – Het verhaal van Louis	25
4. Bijlage - Referenties	27
Projecten die in die handboek zijn genoemd, op alfabetische volgorde.....	28

Welkom bij “Sing Me In”!

Beste lezer,

Bedankt dat je de tijd neemt om dit handboek te lezen. We hopen dat het je zal helpen en motiveren om nieuwe muzikale projecten op te zetten! Dit handboek is een deel van een reeks van vier en ontstond in het kader van een Europees project dat van 2016 tot 2018 liep. In deze inleiding presenteren we kort waarover dit project gaat en hoe je dit handboek kan gebruiken.

Waarover gaat het project “Sing Me In”: Collective singing in the integration process of young migrants?

Sommige jongeren lopen een hoger risico om uitgesloten te raken in de maatschappij omwille van hun socio-economische situatie, de buurt waarin ze leven, hun migratieachtergrond, enz. Het “Sing Me In” project heeft als doel om kinder- en jeugdkoördinatoren, muzikanten en andere geïnteresseerden didactische tips en methodes aan te reiken die ervoor zorgen dat samen zingen de integratie en participatie van die jongeren in de samenleving verhoogt.

Een aantal betrokken jeugdorganisaties die bezig zijn met samen zingen benadrukten de nood aan didactiek en structuur op dat gebied: jongerenorganisaties delen meestal dezelfde uitdagingen en zijn vaak niet op de hoogte van de oplossingen die andere Europese landen al ontwikkelden. De partners in dit project besloten daarom het onderzoek op Europees niveau te voeren en er zo voor te zorgen dat zoveel mogelijk jonge mensen in Europa ervan kunnen profiteren.

Met elf muziekorganisaties uit tien landen, die betrokken zijn bij het jeugdwerk, sloegen we de handen in elkaar en mobiliseerden we ons netwerk om goede praktijkvoorbeelden te verzamelen in onze professionele en geografische omgeving. Gebaseerd op die rijke input uit het veld en met de steun van experts en ervaringsdeskundigen besloten ze om samen nieuwe pedagogische inzichten te ontwikkelen.

Drie handboeken en een repertoirebundel voor kinder- en jeugdkoördirigenten en leraren vormen de belangrijkste tastbare resultaten van het project. In dit materiaal vind je repertoiretips, te vermijden valkuilen, goede praktijkvoorbeelden, communicatiestrategieën, financieringstips, inzingoefeningen, enz. De handboeken zijn beschikbaar in elf talen zodat ze optimaal verspreid kunnen worden en bij jeugdwerkers in en buiten Europa een maximale impact garanderen.

Om die verspreiding te verzekeren organiseerden we een aantal internationale en nationale evenementen als onderdeel van vormingssessies en studiedagen waarop we ons doelpubliek in Europa samenbrachten. Die evenementen maken het mogelijk om in contact te komen met andere ervaringsdeskundigen die op hun beurt de methodes verder zullen gebruiken en verspreiden.

Uit antropologisch onderzoek blijkt dat de menselijke stem waarschijnlijk één van de eerste instrumenten was die de mensheid gebruikte om samen muziek te maken. Sterker nog, het gebruik van de menselijke stem hielp de leden van de gemeenschap om hun kennis en ervaring te ontwikkelen, gevoelens te delen en het dagelijkse leven te organiseren. Samen zingen zorgde voor een groepsgevoel. Het Sing Me In-project gaat dus terug naar een millennia-oude traditie: het biedt nieuwe en effectieve hulpmiddelen om jonge mensen samen te brengen zonder vooroordelen, om kennis en ervaring op te doen en om een productieve en evenwichtige relatie met een gemeenschap op te bouwen.

Waarom is samen zingen zo positief voor de participatie?

Samen zingen is een sociale activiteit. Zelfs bij mensen met uiteenlopende levenswijzen zorgt samen zingen voor een sterke emotionele band. Door de gedeelde ervaring van schoonheid, inspanning en plezier ontstaat en ontstaan en ontwikkelen zich nieuwe relaties. Zingen zelf is natuurlijk een manier om iets samen te doen ongeacht de status van de deelnemers: Bij het zingen zijn we eerst en vooral zangers die samen een muzikaal resultaat voor ogen houden. Het zorgt ervoor dat er nieuwe relaties ontstaan die gebaseerd zijn op gelijkheid: schijnbare verschillen verdwijnen en maken plaats voor dialoog en begrip. Samen zingen is echter niet het enige hulpmiddel, het is slechts één manier om participatie te stimuleren. Ook andere muzikale activiteiten, sport, educatie, werkervaring, enz. zijn uitgelezen kansen om diezelfde doelen te bereiken.

Onderstaand citaat van Anne Haugland Balsnes¹, hoogleraar muziek uit Noorwegen, licht dat toe:

“De zangstem is een deel van het lichaam en is sterk verbonden met de ademhaling. Tijdens het zingen ontspan en train je je spieren, botten en longcapaciteit. Zingen draagt bij tot lichamelijk welbehagen. Zingen in een koor zorgt behalve voor vreugde en enthousiasme ook voor mentaal welzijn. Het wordt omschreven als een “kick”, als het gevoel van verliefdheid of een langdurige high. Zulke ervaringen zijn waardevol voor de gezondheid en de kwaliteit van leven.

Taalvaardigheid is een van de belangrijkste aspecten van integratie in een nieuw land. In een koor kan je een nieuwe taal leren in een vriendelijke, laagdrempelige omgeving door middel van communicatie tijdens repetities en via liedteksten. Je hoeft de landstaal niet vloeiend te spreken om als volwaardig koorlid geaccepteerd te worden. Een koor draagt bij aan de totstandkoming van sociale netwerken, wat ook essentieel is voor integratie.

Zingen in een koor is de eenvoudigste manier van muziek maken, omdat het instrument – de zangstem – deel van het lichaam uitmaakt. Voor een koor heb je alleen een groep mensen, een beschikbare locatie en een dirigent nodig. Toch is er geen garantie dat de vele positieve resultaten die hierboven genoemd zijn, bereikt worden. Het is cruciaal dat zowel het sociale als het muzikale gedeelte van het koor doordrongen zijn van gastvrijheid.”

In de projecttitel staan de woorden ‘collective singing in the integration process of young migrants.’ Hieronder zullen we elk van die termen bespreken. Het belangrijkste doel daarbij is om processen en projecten te ondersteunen die verschillen tussen mensen overbruggen. Naarmate de tijd vordert, zullen zangers manieren vinden om elkaar op individueel niveau te leren kennen en nieuwe banden te smeden zodat ze een vanzelfsprekende band met de groep voelen.

Jonge nieuwkomers of jongeren die sterk verbonden zijn met hun migratieachtergrond maken deel uit van onze

¹ Anne Haugland Balsnes (geb. 1969) is professor muziekwetenschap en hoofd onderzoeksbeleid aan de Universiteit van Agder en Ansgar University College in Kristiansand, Noorwegen. Ze is ook praktiserend dirigent en zangeres.

Europese maatschappij. Ze leren, werken, spelen, praten en bewegen met de rest van hun generatie en zijn de volwassenen van morgen. De manier waarop ze in relatie staan met hun omgeving en de manier waarop die met hen interageert bepaalt gedeeltelijk hoe onze maatschappijen in de toekomst eruit zullen zien. Hoewel je dit handboek waarschijnlijk van het internet hebt gedownload, geloven wij ook dat het digitale netwerk en de 'virtual communities' geen antwoorden geven aan de uitdagingen die ons te wachten staan. We hebben contact, uitwisseling, dialoog en samenwerking in het échte leven nodig.

In groep zingen is een zeer flexibele kunstvorm, die voornamelijk gedefinieerd wordt door een methode (samen zingen) en zich op die manier kan aanpassen aan nieuwe muzikale en culturele inhoud en er ook nieuwe aan kan toevoegen. Het gevoel van samenzijn en vreedevol ontmoeten maakt deel uit van de Europese idealen (en wordt ook belichaamd door vele initiatieven binnen en buiten de Europese instellingen.).

Voor wie is dit project bedoeld?

Hoofddoelgroepen: Het project streeft er naar jonge mensen te helpen

- die in verschillende Europese landen wonen en ook daarbuiten.
- uit de cultuur van het gastland en met een culturele achtergrond die verschillend is aan die van het gastland (migranten en vluchtelingen).
- mensen die zingen en mensen die dat nog niet doen.

Directe doelgroepen: de handboeken werden geschreven om dienst te doen voor

- professionals in het jongerenwerk: dirigenten van kinder- en jeugdcores, sociaal werkers.
- (muziek)leerkrachten die werken met kinderen en jongeren met verschillende culturele achtergronden.

Multiplicatoren: Om de ontwikkelde materialen en kennis te verspreiden, doen we beroep op een breed netwerk van

- organisaties die samenwerken met professionals uit het jeugdwerk.
- organisaties die goede praktijkvoorbeelden kunnen voorstellen of de resultaten van het project, inclusief de handboeken en de repertoiregids, mee kunnen verspreiden.

Onze bijdrage: Vier downloadbare handboeken

Het resultaat van ons werk bestaat uit drie handboeken en een repertoirebundel die vrij downloadbaar zijn via www.SingMeln.eu

- Sing Me In: Zingen met groepen jonge vluchtelingen
- Sing Me In: Jonge mensen met een migratieachtergrond opnemen in bestaande koren
- Sing Me In: Werken in een schoolcontext
- Sing Me In: repertoirebundel (Repertoire Guide)

Elk van de drie eerste handboeken is beschikbaar in elf talen: Arabisch, Catalaans, Duits, Engels, Ests, Fins, Frans, Nederlands, Noors, Spaans en Turks. Mocht je interesse hebben om een extra (moeder)taal toe te voegen, aarzel dan niet om contact met ons op te nemen. Neem zeker een kijkje op www.SingMeln.eu om te zien of jouw taal ondertussen al beschikbaar is.

Welke resultaten verwachten we?

We hopen

- dat onze handboeken bijdragen tot het opzetten van meer integratie- en participatieprojecten.
- dat de koren meer deelnemers kunnen verwelkomen met diverse achtergronden.
- dat leerlingen en klassen profiteren van zangactiviteiten (door betere schoolresultaten en een goede klasdynamiek)
- dat alle deelnemers en organisatoren beloond worden met plezier en blijdschap, gedeelde vreugde en muziek.
- Om dat allemaal te bereiken, hebben we je hulp nodig. Deel deze handboeken met je vrienden en geïnteresseerden of laat ons weten hoe we ze kunnen verbeteren.

Uitleg bij de terminologie

De Engelse titel van het project is is "Sing Me In: Collective singing in the integration process of young migrants". We verklaren waarom:

[...] collective singing [...] – samen zingen

Hoewel de meeste partners in dit project bezig zijn met koorzang, denken we dat elke vorm van collective singing (samen zingen) of samen zingen voordelig kan zijn. De traditionele organisatie van een koor - een dirigent, partituren, zangers in verschillende stemmen – is niet de enige vorm waarin samenzingen kan gebeuren. Onze benadering gaat dus over iedere vorm van samen zingen, a capella of met instrumenten, één- of meerstemmig, en behelst ook alle soorten repertoire of stijlen. De intieme en verbindende ervaring bij het combineren van stemmen is wat samen zingen zo speciaal maakt.

[...] integration process [...] - participatie

Sinds de start van het project beseften we dat de term integration (integratie of participatie) in bepaalde landen, culturen en talen als ouderwets, verkeerd of politiek incorrect zou kunnen worden beschouwd. Onze doelstelling is niet om te bepalen of migranten geïntegreerd of betrokken moeten zijn. De bedoeling is om ideeën en handvaten aan te reiken die je in verschillende diverse contexten kan aanpassen. Zo kunnen mensen met verschillende achtergronden vredig samenleven in een geografische, politieke, economische en culturele ruimte waarbij samen zingen een middel kan zijn om elkaar te ontmoeten en een gesprek aan te gaan. Zo maakt zingen het leven voor iedereen aangenamer.

Let wel, dit proces werkt in twee richtingen: integratie is nodig, zowel voor de gastcultuur als de migrantencultuur. In onze diverse wereld is het van belang dat iedereen zich integreert.

[...] young [...] - jong

Het project focust op jonge migranten. Met jong bedoelen we mensen die nog naar school gaan en opgeleid worden, van kinderen in de kinderopvang totdat ze volwassen zijn. Waar we een specifieke leeftijdsgroep voor ogen hebben, vermelden we dat in de tekst. Young is natuurlijk een zeer variabele term, afhankelijk van het land, de cultuur en socio-economische situaties. Je zal merken dat we soms verwijzen naar activiteiten en praktijken als integratiemiddel waar verschillende generaties aan deelnemen. Of dat we proberen te leren van ervaringen met volwassenen waarvan we bruikbare informatie kunnen afleiden en delen. Zo kunnen ook een aantal tips uit de handboeken worden toegepast op volwassenen in een gelijkaardige context.

[...] migrants [...] - migranten

Volgens UNESCO kan de term migrant begrepen worden als: 'iedere persoon die tijdelijk of permanent in een land woont waar hij of zij niet geboren werd, en waar hij belangrijke sociale banden mee verworven heeft.' Deze definitie omvat ook vluchtelingen en asielzoekers.

Ons project is echter breder. en omvat ook ionaeren met een miaratieachterarond (eerste, tweede en zelfs derde

Voor wie is dit handboek bedoeld?

In dit handboek hebben we het over “reguliere” kinder- en jongerenkoren, niet over zangactiviteiten met uitsluitend vluchtelingen (zie “Sing Me In: zingen met groepen jonge vluchtelingen”) of zingen in de klas (zie “Sing Me In: werken in een schoolcontext”). Deze twee aanvullende handboeken zijn gratis te downloaden via www.SingMeln.eu.

Dit handboek richt zich op mensen die werkzaam zijn bij verschillende soorten koren:

- Koren die zijn opgericht met als doel om mensen uit verschillende culturen samen te brengen door samen te zingen. Dit kan gaan over koren die zowel uit vluchtelingen als lokale zangers bestaan, of koren die samenwerken/samenkomen/samen zingen met vluchtelingenkoren.²
- Koren in regio’s met een hoog percentage migranten waarvan het koor toevallig uit een bepaald aantal migranten (eerste tweede, derde generatie) bestaat. Dit hoeven geen koren te zijn die gezien worden als speciaal of anders; soms speelt de culturele achtergrond van de zangers geen rol en wordt het niet als relevant gezien. Sommige koren krijgen te maken met uitdagingen of willen graag meer migranten opnemen. Bijvoorbeeld om een afspiegeling van het percentage migranten in de samenleving te zijn. Zij kunnen profiteren van de tips en trucs die in dit handboek worden gepresenteerd.
- Koren die uit geen of heel weinig migranten bestaan en als doel hebben om meer migranten op te nemen.
- Schoolkoren die worden aangeboden als buitenschoolse activiteit (geen zanglessen). Een aantal van de onderwerpen die hier wordt aangestipt, is ook voor dergelijke koren relevant.³
- Studentenkoren, omdat er in sommige landen/steden veel internationale studenten wonen die misschien niet permanent gemigreerd zijn, maar ook baat kunnen hebben bij samen zingen als hulpmiddel voor betere integratie.
- Er zijn ook koren die uitsluitend bestaan uit migranten met één specifiek land van herkomst. Zolang deze koren niet openstaan voor zangers met andere culturele achtergronden, lijken ze misschien niet direct bij te dragen aan het integratieproces van jonge migranten. Toch willen we ze graag noemen. Sommige van deze koren besluiten mogelijk om zich ook open te stellen voor andere zangers (zie het voorbeeld van het Hoffnungschor in Berlijn⁴). Andere kunnen een handige en interessante bron of relatie zijn voor dirigenten die met hun koor muziek uit deze culturen willen zingen en op zoek zijn naar repertoire, hulp met uitspraak, enz. Deze koren kunnen ook helpen bij het integratieproces: door op te treden met muziek uit hun land van herkomst, delen ze hun eigen cultuur en vergroten ze de kennis hierover. Er zijn bijvoorbeeld diverse Turkse koren in Duitsland en andere Europese landen die optreden met Turks repertoire.⁵
- Dit handboek kan ook handig zijn voor koordirigenten van zangers met sociaal/economisch kansarmere achtergronden of kinderen en jonge mensen die om andere redenen niet volledig kunnen meedoen.

Een gezamenlijke inspanning

Dit handboek is het resultaat van een gezamenlijke inspanning met input van alle partners uit het “Sing Me In”-project, gecombineerd met ideeën en input van verschillende projecten en mensen die werkzaam zijn in het veld. Het is gecoördineerd door de Europese Koorfederatie - Europa Cantat en door Moviment Coral Català.

Inspiratie voor dit handboek

Het “Sing Me In”-project is onder andere geïnspireerd door een Duits onderzoek⁶ naar het percentage migranten in Duitse kinder- en jongerenkoren. Het onderzoek laat zien dat dit cijfer veel lager is dan het percentage migranten van de totale bevolking. Tegelijkertijd is het bewustzijn van de situatie waarin vluchtelingen zitten sinds 2015 in veel Europese landen toegenomen.

² Als je specifiek met vluchtelingen werkt, kan je aanvullende tips vinden in “Sing Me In: zingen met groepen jonge vluchtelingen”, gratis te downloaden via www.SingMeln.eu

³ Als je in een schoolcontext werkt, kan je aanvullende tips vinden in “Sing Me In: werken in een schoolcontext”, gratis te downloaden via www.SingMeln.eu

⁴ Een koor van Syrische vluchtelingen dat haar doel beschrijft als het stimuleren van de integratie van Duitsers in het koor - zie referenties

⁵ Zie referenties

⁶ Zie AMJ studie [Chormusik und Migrations-Gesellschaft](http://Chormusik_und_Migrations-Gesellschaft), zie referenties

In het kader van het project “VOICE - Vision on Innovation for Choral Music in Europe” (2015), heeft de Europese Koorfederatie – Europa Cantat onderzoek gedaan naar samen zingen in Europa. Een van de vragen van de online enquête die door meer dan 4.000 koren ingevuld is, luidt: “wat zijn de doelen van het koor?” 65% van de koren antwoordt hierop dat een van hun doelen bestaat uit het “bijdragen aan sociale integratie (zangers uit verschillende generaties of met verschillende culturele achtergronden)”. Bijna de helft van deze koren geeft aan dit doel slechts gedeeltelijk of helemaal niet te bereiken. Dit betekent dat ongeveer 35% van de koren mensen uit verschillende generaties of met verschillende culturele achtergronden wil opnemen, maar niet goed weet hoe: hoe bereik je de doelgroep, en hoe overwin je mogelijke angsten en moeilijkheden?

In 2015 leidde de toename van het aantal vluchtelingen tot het ontstaan van veel initiatieven in verschillende landen, zowel om koren met twee of meer nationaliteiten op te richten als jonge migranten in bestaande koren op te nemen.

Uitdagingen

Bij het schrijven van een handboek als dit, gericht op mensen die meer kinderen en jonge mensen met een migratieachtergrond bij hun activiteiten willen betrekken, zijn er altijd een paar valkuilen. Zo bestaat het gevaar om te generaliseren en de culturele verschillen te benadrukken wanneer deze misschien geen rol spelen. Of automatisch aan te nemen dat jonge migranten zich identificeren met de oorspronkelijke cultuur van hun ouders, wat misschien niet het geval is.

Dus, hoewel we in dit handboek tips en trucs delen, zijn we ons bewust van het volgende:

- Sommige van de uitgelichte kwesties gelden niet specifiek voor jonge migranten maar kunnen zich ook voordoen bij jonge niet-migrant.
- Waar geen problemen zijn, zijn ook geen tips of trucs nodig. Deze handboeken zijn bedoeld om te helpen wanneer uitdagingen zich voordoen of te verwachten zijn, maar zijn niet nodig als er geen uitdagingen worden ervaren. We hebben bij het beschrijven van mogelijke uitdagingen of potentiële conflictbronnen dan ook vaak gebruikgemaakt van de termen “misschien”, “mogelijk” en “kunnen”.
- Bij het beschrijven van bepaalde fenomenen, zoals culturele verschillen, is er een zeer dunne lijn tussen het versterken van vooroordelen en het onder ogen zien dat percepties kunnen verschillen.
- We kunnen niet aannemen dat iemand bepaalde gedachtes of gevoelens heeft omdat we geloven dat dit voor zijn/haar cultuur zo geldt.

De lastige balans is dus om kennis over culturele verschillen in te zetten om uitdagingen en conflicten te vermijden maar deze verschillen alleen te benoemen als dat relevant is. En om alle zangers te beschouwen als individuen met een gelaagde identiteit en hen niet te reduceren tot hun “anders-zijn”. De kwestie van punctualiteit kan bijvoorbeeld vaker spelen bij migranten uit bepaalde culturen, maar er zijn ook niet-migrant die altijd laat komen. De uitdaging is dus om deze kwestie te bespreken zonder aan te nemen of de indruk te wekken dat alleen de migranten misschien laat komen, maar juist gezamenlijke doelen voor de groep te formuleren (zie verderop).

In het algemeen moet je de inzet van methodes of hulpmiddelen ter bevordering van de sociale inclusie van minderheden als noodzakelijke stappen binnen een bepaald proces beschouwen. Het uiteindelijke doel van dat proces is dat inclusie een “natuurlijk gegeven” is en hulpmiddelen niet langer nodig zijn. Dat kinder- en jongerenkoren een afspiegeling vormen van het percentage migranten van de totale bevolking, dit niet genoemd hoeft te worden en er geen speciale hulpmiddelen meer nodig zijn. Er blijven natuurlijk altijd uitzonderingen bestaan, zoals in de omgang met jonge vluchtelingen of migranten die recentelijk zijn gearriveerd en misschien nog niet bekend zijn met de taal en cultuur van het land. In het werk met deze jonge mensen moet je je methoden hoogstwaarschijnlijk altijd aanpassen om ervoor te zorgen dat ze echt in de groep worden geïntegreerd.

Laat je inspireren door anderen

Een van de doelen van dit handboek is om voorbeelden van projecten en koren uit andere Europese landen te gebruiken als inspiratiebron. Projecten waarin jonge migranten door het samen zingen meer het gevoel hadden erbij te horen en sociale contacten opdeden met hun leeftijdsgenoten. De dirigent van het KIA-koor in Noorwegen⁷

⁷ Zie referenties

vatte het doel van dit koor als volgt samen:

“Samenkomen - ieder met hetzelfde doel, ieder gelijkwaardig - en elkaar ontmoeten in een hartelijke groep, wat de essentie van zingen is”.

En Anne Haugland Balsnes, die dit koor heeft onderzocht, voegt daaraan toe:

“Wanneer een koor in sociaal en muzikaal opzicht gastvrij is, kan het waardevolle ervaringen en kameraadschap bieden en bijdragen tot zelfredzaamheid en een betekenisvol leven. Een gastvrij koor kan de integratie, gezondheid en kwaliteit van leven – kortom, een beter leven – van nieuwkomers bevorderen.”⁸

Werken in een multiculturele context – is dat zo anders?

“Cultuur is als het venster waardoor we naar de wereld kijken.

Werken met een multiculturele groep verschilt niet zoveel van het werken met een niet-multiculturele groep (dus zonder studenten uit culturele minderheidsgroepen). Het gaat nog steeds om het werken met kinderen of adolescenten met verschillende behoeftes, potenties, vermogens en interesses.

Dit wil niet zeggen dat culturele diversiteit geen relevante kwestie is. Maar het is hoe dan ook niet de enige factor die bepalend is voor onze houding, gedragingen of de manier waarop we ons tot elkaar verhouden.

Wat betreft het werken met kinderen uit andere culturen: als we benadrukken waarin zij van de rest kunnen verschillen zonder rekening te houden met de veelheid van factoren waarin ze misschien op hun leeftijdsgenoten lijken, lopen we het risico dat we ongelijkheid creëren.

Muziek faciliteert als non-verbaal expressiemiddel de verbinding tussen verschillende realiteiten. Door muziek kun je op een creatieve manier leren en tot de kern van een ervaring komen.”

Ester Bonal, Xanfra Project⁹, Barcelona

⁸ In de lente van 2012 onderzocht Anne Haugland Balsnes het KIA Multicultural Gospel Choir (het KIA-koor, <http://kianorge.no/gospelkor/>) in Kristiansand, Noorwegen. Het koor is onderdeel van KIA – wat staat voor “Kristent Interkulturelt Arbeid” of “Christelijk Intercultureel Werk”. Het onderzoek was gebaseerd op participerende observatie en interviews en richtte zich op koorleden met een vluchtelingenachtergrond.

⁹ Zie referenties

1 Uitdagingen, tips en trucs

1.1 Taalkwesties

De beheersing van de taal kan heel verschillend zijn. Jonge tweede- of derdegeneratiemigranten kunnen de taal in het land van aankomst vloeiend spreken, terwijl het voor hun ouders misschien moeilijk is om in deze taal te communiceren. Misschien spreken jonge migranten die net zijn aangekomen, vooral jonge vluchtelingen, de taal nog helemaal niet, of hebben ze een beperkte beheersing van de taal. Mogelijk hebben ze ook geen Engels, Frans of een andere taal geleerd die in het gastland verstaan wordt, en vinden ze het moeilijk om - zelfs non-verbaal - te communiceren.

Taal kan ook een rol spelen in de repertoirekeus, vooral in de context van koren die mensen uit verschillende culturen samenbrengen en zijn opgericht met de integratie van jonge migranten als doel. Aan de ene kant kiezen koren misschien voor liederen in de lokale taal/talen als manier om het taalleerproces te ondersteunen – dit is vooral relevant voor migranten die recentelijk gearriveerd zijn en voor vluchtelingen.¹⁰ Aan de andere kant willen koren misschien liederen zingen uit de culturen en met de talen van de zangers die in het koor vertegenwoordigd zijn.

Tips en trucs

Hier zijn een paar tips en trucs over hoe je met eventuele taaluitdagingen om kan gaan:

Begrijpen wat je zingt

- Als taal een uitdaging blijkt te zijn, kan het helpen om in het begin **zonder woorden te zingen**. Zo kunnen de zangers zich eerst richten op de muziek, en van de muziek genieten, voordat ze zich bezig hoeven te houden met de tekst. Een aantal ideeën over wat je kunt doen:
 - Begin met body percussion in plaats van zang, wat ook kan helpen om de zangers op gang te krijgen.
 - Gebruik dagelijkse bewegingen zoals geeuwen en je uitstrekken, wat ook een goede manier kan zijn om de

¹⁰ Zie "Sing Me In: zingen met groepen jonge vluchtelingen" en "Sing Me In: werken in een schoolcontext", gratis te downloaden via www.SingMeln.eu

zangers wakker te krijgen.

- Werk met imitatiespelletjes.
- Gebruik het beeld van elektriciteit/elektrische stroom die door handen en lichaam stroomt.
- Speel spelletjes met de namen van de zangers, in harmonie, met solo's en samenzang, enz.
- **Gebaren** kunnen zangers, vooral jongere kinderen, helpen om de liedteksten te begrijpen. Als het lied in een lokale taal is, ondersteunt dit ook het leerproces van deze taal.
- Bladmuziek en liedteksten met **illustraties** kunnen zangers helpen om te begrijpen wat ze zingen. Hetzelfde geldt voor soundpainting.
- Een dirigent die het koor liederen uit de cultuur van herkomst van de migranten wil aanleren, kan hen of oudere familieleden/hun ouders om hulp vragen. Mogelijk kunnen zij helpen met het aanleren van de juiste uitspraak of het maken van audiobestanden met de juiste uitspraak.
- Ambassades, consulaten, organisaties en culturele instituten kunnen in deze context misschien ook helpen.
- Soms is het te moeilijk om alle koorleden een lied aan te leren uit elke cultuur die zij vertegenwoordigen. Overweeg dan om de migranten te vragen of zij een lied voor hun koorgenoten willen zingen en hen kunnen vertellen waar het lied over gaat. Zo leren de koorleden ook over elkaars cultuur. Zelfs als de zangers niet alle liederen samen kunnen zingen of misschien alleen mee kunnen doen aan het refrein.
- Een lied zingen in een taal die geen van de zangers kent, kan een manier zijn om geen onderscheid te maken tussen de groepen zangers. Zo krijgt iedereen te maken met dezelfde uitdagingen rondom het leren van de nieuwe taal.
- Zie de paragraaf over repertoire.

Begrijpen wat de dirigent zegt

- Als zangers de instructies van de dirigent niet begrijpen, kan de dirigent proberen om tijdens de repetities minder of geen woorden en juist meer gebaren te gebruiken.
- In multiculturele koren kunnen zangers die moeite hebben met de communicatie gekoppeld worden aan zangers zonder migratieachtergrond of immigranten die de taal al goed beheersen. Ze worden dan maatjes van elkaar in een gelijkwaardige een-op-eenrelatie. Het maatje dat de taal beheerst, kan de nieuwe zanger laten zien wanneer hij/zij moet beginnen met zingen, de instructies van de dirigent proberen uit te leggen en ze indien mogelijk vertalen naar een taal die de nieuwe zanger kent. Bijkomend voordeel is dat dit kan helpen om onderlinge connecties tot stand brengen en de nieuwe zangers het gevoel te geven dat ze welkom zijn.
- Er zijn verschillende hulpmiddelen die dirigenten kunnen inzetten bij de aanpak van taalproblemen in de communicatie tussen zangers en/of tussen zangers en de dirigent en andere volwassenen. (Bijvoorbeeld beeldwoordenboeken, woordenlijsten in verschillende talen, enz. – zie referenties).

Communicatie met zangers en ouders - gevoeligheden

Voor sommige zangers en/of ouders kan het gevoelig liggen dat ze de lokale taal niet goed spreken, vooral als zij al een tijdje in het land wonen of er zelfs geboren zijn.

Let erop dat je in die gevallen niet benadrukt dat ze misschien moeite hebben met de taal. Zoek andere manieren om ervoor te zorgen dat ze je kunnen begrijpen. Heb geduld en geef het wat tijd.

Laat hen proberen de lokale taal te spreken als ze dat willen. Zelfs als ze fouten maken en je denkt dat het misschien effectiever zou zijn om in een andere taal te communiceren.

1.2 Religieuze en culturele kwesties

Het samenbrengen van (jonge) mensen met verschillende culturele achtergronden kan uitdagend zijn – je kan conflicten helpen te voorkomen door alle betrokkenen wat achtergrondinformatie te geven over culturele verschillen. Dit helpt de verschillende partijen zich voor te bereiden. En je kunt bepaalde interculturele verschillen benoemen zonder in de valkuil van vooroordelen/generalisatie te lopen. Wat kan een gevoelig onderwerp zijn voor de anderen? – maar misschien is het dat niet... En waarom? Wat kan heel belangrijk voor hen zijn? Bespreek bijvoorbeeld: verschillende begroetingsrituelen; noties van tijd en punctualiteit of vooruitplannen; verschillende

eetgewoontes, deels beïnvloed door religie; verschillende ideeën over wat wel of niet beleefd is; verschillen in non-verbale communicatie; enz.

De bijlage met referenties bevat een aantal publicaties die je kunnen helpen om dit voor te bereiden. Dirigenten kunnen ook contact opnemen met organisaties die in het land van herkomst actief zijn in vluchtelingenwerk, aangezien zij vaak handig materiaal hebben ontwikkeld in de taal van dat land.

Een andere uitdaging is dat het niveau van muzikale vorming per cultuur (maar ook binnen een cultuur) zeer kan verschillen. De muzikale vorming in het gastland kan lager zijn dan die van de migranten, en vice versa. Soms kan dit betekenen dat dirigenten hun methodes moeten aanpassen en tips en trucs moeten vinden om twee groepen met zeer verschillende leermethodes of muzikaal niveau hetzelfde lied te leren.

Tips en trucs

Het kan een goed idee zijn om samen met en binnen het koor regels en afspraken te bespreken. Zo kan de groep het gevoel van eigenaarschap voor deze afspraken ontwikkelen: iedereen is het ermee eens en het worden hun regels in plaats van de regels van de dirigent. Deze aanpak kan ook goed werken wanneer strenge regels en pittige discussies als problematisch worden ervaren, bijvoorbeeld door getraumatiseerde kinderen. Het kan jonge mensen ook meer zelfvertrouwen geven – niet alleen omdat ze de regels samen opstellen, maar ook omdat ze hierdoor van elkaar leren. De regels worden niet opgelegd, maar ze maken de regels samen.

Culturele verschillen/verschillende gewoontes

- De werkvorm met maatjes (zie ook de paragraaf over taal hierboven) kan ook in deze context helpen: om nieuwe zangers te verwelkomen, uit te leggen hoe het koor functioneert, de muziek te leren, enz.
- Regelmatige deelname kan bij zangers met een migratieachtergrond een punt van aandacht zijn. Bespreek daarom met de zangers waarom dit niet alleen niet alleen belangrijk is voor de groep maar ook voor henzelf. Gebruik de tip uit de introductie over het gezamenlijk opstellen van de regels.
- Een praktische tip als oplossing voor moeilijkheden rondom punctualiteit en noties van tijd is om de repetities rustig te beginnen: kondig 19:00u aan als de aanvangstijd, houd rekening met een half uur informele gesprekken, eten en drinken (zie “een warm welkom”) en begin om 19:30u met repeteren. Dit biedt ruimte voor persoonlijke uitwisseling en gesprekken, wat dan wellicht minder plaatsvindt tijdens de daadwerkelijke repetitie. Daarnaast voorkom je zo dat zangers die laat arriveren de flow van de repetitie verstoren en als laatkomers worden beschouwd.

Religieuze verschillen en regels

Religieuze verschillen tussen jonge zangers onderling of tussen de huidige koorleden en de doelgroep die de dirigent wil verleiden om deel te nemen, kunnen een punt van aandacht zijn. Ze zijn een potentiële bron van misverstanden, angst, terughoudendheid richting het koor of conflict binnen het koor:

- Het kan betekenen dat migrantenouders hun kinderen niet naar het koor willen sturen.
- Het kan betekenen dat migrantenouders weigeren om hun kinderen met het koor te laten reizen.
- Het kan betekenen dat er conflicten ontstaan tussen de zangers of dat zangers zich ongemakkelijk voelen in het koor.

Mogelijk is zingen binnen sommige religies niet eens toegestaan, of weten de kinderen niet of het toegestaan is.

Als je het gevoel hebt dat de religieuze verschillen een kwestie kunnen zijn, probeer dan het volgende:

- Ga in gesprek met de ouders van de (potentiële) zangers en probeer erachter te komen wat hun angsten/bezwaren zijn. Ontdek welke onderdelen van het koor mogelijk problematisch voor hen zijn: zingen in de groep; alleen zingen; geen scheiding tussen jongens en meisjes tijdens het zingen; jongens en meisjes die elkaar aanraken, bijvoorbeeld als onderdeel van een choreografie; zingen en dansen; het kooruniform; genderkwesties (zie verderop); enz.
- Als de kinderen niet zeker weten of zingen binnen hun religie geaccepteerd is: ga met de ouders of een plaatselijke religieuze autoriteit in gesprek om hen de kinderen te laten overtuigen dat het oké is; geef voorbeelden van zingen binnen de religieuze praktijk (de oproep tot gebed is bijvoorbeeld vaak ook een vorm van zingen); laat zien dat je kennis hebt van hun religie en hun aarzeling begrijpt; leg uit aan de ouders en hun kinderen dat zingen niet slecht, gewelddadig, enz. is.

- Als het koor normaal gesproken in een kerk repeteert, probeer dan een neutralere repetitieruimte te vinden, misschien zelfs in een cultureel centrum van een van de migrantengroepen.
- Als het koor normaal gesproken in kerken optreedt, zoek dan naar niet-religieuze concertlocaties, inclusief de buurtcentra die soms bij de kerk horen en zelf geen kerken zijn.
- Check je repertoire en kijk of je het zo kan wijzigen dat het voor niet-christelijke zangers minder problematisch is (bijvoorbeeld niet zoveel religieus/heilig repertoire zingen tijdens paas- en kerstconcerten).
- Kijk nog eens naar je kooruniform indien dit voor ouders met een bepaalde religie moeilijk te accepteren is (bijvoorbeeld als het meisjesuniform bestaat uit jurkjes met korte mouwen). Als sommige koorleden een hijab dragen, probeer dan een mogelijkheid te vinden om het onder de dresscode te laten vallen (bijvoorbeeld door hen te vragen een zwarte of witte hijab te dragen die bij de kleur van het uniform past). Check ook je eigen kleding om ervoor te zorgen dat je als dirigent niets draagt dat voor een bepaalde cultuur provocatief of afleidend kan zijn.
- Wees voorzichtig met body percussion: respecteer de persoonlijke ruimte en grenzen van wat gepast is¹¹.
- Bied aan om een manier te vinden waarop de kinderen thuis worden opgehaald als ze niet zelfstandig naar de repetities kunnen/mogen gaan.
- Verzeker de ouders ervan dat hun kinderen gepast voedsel zullen krijgen (met respect voor hun religieuze regels, bijvoorbeeld koosjer, halal, zonder varkensvlees, vegetarisch) als het koor voedsel wordt aangeboden, ook tijdens koorreisjes, en dat er toezicht is op (alcoholische) consumpties.
- Ga na welke religieuze feestdagen mogelijk een impact hebben op het koor (bijvoorbeeld Joodse zangers die tijdens sjabbat niet per auto of bus mogen reizen; of islamitische zangers die tijdens de Ramadan misschien niet mogen reizen of tijdens de iftar - de maaltijd na zonsondergang - niet kunnen meedoen aan repetities of concerten). Wees je bewust van het feit dat deze feestdagen elk jaar op een ander moment kunnen vallen (zoals Ramadan) en bespreek dit met de zangers/hun ouders.

Soms denken mensen dat religieuze verschillen uitdagend zijn of migranten weerhouden van participatie, en dan blijkt dat niet het geval te zijn. In een van de onderzochte projecten maakte een project expliciet gebruik van christelijke religieuze muziek als hulpmiddel voor integratie: "De mooiste kerstliederen", Finland¹². Dit project is georganiseerd door een christelijke kerk en biedt migranten de kans om te leren over de lokale cultuur, festiviteiten, enz., wat bijdraagt aan integratie.

Verschillen in muzikale vorming

- Sommige culturen (bijvoorbeeld in Turkije, Arabische landen, India of Indonesië) gebruiken andere toonladders, ritmes of een andere stemming. Wees je bewust van het feit dat het voor kinderen uit deze culturen moeilijk kan zijn om in een andere toonsoort en muzieksleutel te zingen.
- De manier van zingen in Arabische culturen verschilt van de manier die in westerse landen gebruikelijk is. Het kan voor kinderen uit deze landen dus een vreemde overgang zijn van recitatie naar zingen en zelfs zingen in het kopregister.¹³
- In sommige culturen (bijvoorbeeld in Palestina) wordt weinig muziek gemaakt – binnen een georganiseerde context noch thuis. Kinderen uit deze culturen zijn mogelijk helemaal niet gewend om te zingen.
- Mogelijk hebben sommige zangers met een migratieachtergrond (en sommige niet-migrant) niet geleerd om noten te lezen.
- Voor anderen, die net in het land gearriveerd zijn, kan het ook moeilijk zijn om het Latijnse alfabet te lezen.

Om met deze uitdagingen om te gaan, kan je:

- Je werkmethodes aanpassen, bijvoorbeeld door meer te leren op gehoor en gebruik te maken van improvisatie.
- Zangers hulpmiddelen aanbieden die ze kunnen gebruiken om te leren volgens de methode die het best bij hen past (bijvoorbeeld MIDI-bestanden, geluidsbestanden waarop een persoon hun partij zingt).
- Meer ervaren zangers vragen of ze de nieuwe zangers willen helpen met het leren van de muziek.

¹¹ Uit "Music on troubled soils", pag. 21, zie referenties

¹² Zie referenties

¹³ Uit "Music on troubled soils", pag. 21, zie referenties

1.3 Genderkwesties

In het werk met jonge migranten uit bepaalde culturen kunnen genderkwesties een uitdaging vormen. Mogelijk zijn de jonge zangers opgegroeid met sterke genderspecifieke rolpatronen en moeten ze wennen aan het feit dat dit per land en cultuur kan verschillen. Sommige dirigenten hebben jonge mannelijke migranten ontmoet die zich aangetrokken voelen tot het idee om bij een koor te gaan. Dit is prettig voor koren die een gebrek aan mannelijke stemmen hebben.

Tips en trucs

Het uiteindelijke doel moet zijn om de jonge zangers inzicht te geven in deze verschillen en hen te helpen vertrouwd te raken met de situatie in het gastland. Er is een aantal tips en trucs die aan het begin van het proces nuttig kan zijn:

- Zowel een mannelijke als een vrouwelijke leider/dirigent hebben.
- Jongens en meisjes combineren maar soms ook tegelijkertijd aparte sessies houden, waarin ze zich misschien vrijer voelen.
- Voorzichtig zijn met liederen/choreografieën waarbij jongens en meisjes elkaar aanraken of met dansen.
- Als je zoiets toch van plan bent, bespreek het dan en controleer of het voor de zangers oké is.

1.4 Economische verschillen/financieringsmogelijkheden voor de koorleden

De integratie van jonge migranten en vooral jonge vluchtelingen kan gepaard gaan met financiële uitdagingen. Als zangers normaalgesproken een deelnemersbijdrage voor het koor betalen, is dit voor de jonge migranten (en voor niet-migrantengedzinnen met een laag inkomen) misschien niet mogelijk. Mogelijk kunnen zangers uit gezinnen met een laag inkomen niet gratis met het openbaar vervoer reizen en niet naar repetities of concerten reizen. Misschien kunnen ze zich de aanschaf van bladmuziek of een kooruniform niet veroorloven.

Tips en trucs

Er zijn verschillende manieren om deze kwesties op te lossen:

- Noem de eigen bijdrage niet in het promotiemateriaal om te voorkomen dat je potentiële nieuwe zangers afschrikt.
- Bied leden die financieel niet kunnen bijdragen aan om op een andere manier bij te dragen, bijvoorbeeld door bepaalde verantwoordelijkheden over te nemen, zoals het regelmatig controleren van de aanwezigheid van leden.
- Overweeg om een intern solidariteitsfonds op te richten: vraag gezinnen die het kunnen missen om wat meer te betalen en zo de deelname van zangers met minder financiële middelen mogelijk te maken. Dit werkt nog beter als het systeem anoniem is en slechts één persoon weet welke zangers via deze donaties ondersteund worden.
- Bied zangers die de volledige bijdrage niet kunnen betalen aan om zelf te bepalen hoeveel ze betalen (bijvoorbeeld 1 euro per maand).
- Leg aan de ouders van de (potentiële) zangers uit waar het koor het geld voor gebruikt (bijvoorbeeld aanschaf van bladmuziek, huur van de concertlocatie, enz.)
- Organiseer specifieke geldinzamelingsacties (cakejes verkopen, een sponsorloop, zingen in publieke ruimtes, op andere manieren geld ophalen).
- Neem contact op met organisaties, stichtingen of bedrijven die gerelateerd zijn aan de migrantengemeenschap. Dit deed bijvoorbeeld Anthony Heidweiller van het project "Vocal Statements" in Nederland¹⁴. Hij benaderde migranten met een eigen onderneming die in Nederland zijn opgegroeid en weten wat het betekent om een jonge migrant te zijn. Hij legt uit dat zij zich mogelijk emotioneel betrokken voelen en het project daarom sponsoren. Hij nam bijvoorbeeld contact op met een vereniging van Chinese winkeleigenaars in Nederland en had meteen succes. Ze gaven aan het project te willen steunen. Vergeleken met de aanvraag van bijvoorbeeld een overheidssubsidie kwam hier nauwelijks papierwerk bij kijken.

Vaak is er financiering beschikbaar voor de integratie van jonge migranten. Sinds 2015 is dit in veel Europese landen

¹⁴ Zie referenties

het geval. Dergelijke financiering geldt vaak voor de korte termijn. Het is dus de moeite waard om de huidige lokale, regionale en nationale financieringsmogelijkheden na te gaan.

Aandacht voor continuïteit

Dankzij de plotseling opkomende financieringsmogelijkheden zijn er in 2015 een aantal integratieprojecten opgezet, waaronder zangprojecten. Voor veel projecten stopte de financiering na een of twee jaar. De organisatoren hadden geen idee hoe ze hun waardevolle werk konden voortzetten. Als je kortetermijnfinanciering ontvangt, denk dan voordat de financiering afloopt al na over strategieën om de toekomstige financiële uitdagingen op te lossen, bijvoorbeeld via geldinzamelingsacties (zie hierboven).

1.5 Wervingsstrategieën

Toen we in verschillende contexten spraken over het “Sing Me In”-project, was een van de vragen die een aantal keer naar voren kwam: “Hoe kan ik nieuwe zangers met een migratieachtergrond werven voor mijn koor? Mijn koor repeteert in een deel van de stad waar veel migrantenfamilies wonen, maar ik lijk ze niet succesvol te bereiken.”

Zowel de AMJ-studie¹⁵ als de Singing Europe-studie die we in de introductie van dit handboek noemen, wijzen erop dat dirigenten er vaak niet in slagen om migranten in hun koren op te nemen, terwijl ze dat wel willen.

Het leek voor dirigenten dus van belang te zijn dat dit handboek aandacht besteedt aan wervingsstrategieën. De moeilijkheden beginnen vaak met het feit dat mensen uit bepaalde culturen niet zo bekend zijn met het woord “koor” of de notie van “zingen in een koor”. Daarom werkt het misschien niet om gewoon ergens een poster op te hangen als reclame voor het koor. Zodra je nieuwe koorleden hebt geworven, moet je er ook voor zorgen dat ze terug willen komen – zie de paragraaf “een warm welkom” verderop.

Tips en trucs

Een van de kwesties bij de werving van nieuwe zangers is dus de communicatie en presentatie van het koor: met wie wil je communiceren, en hoe?

- Daarom moet je er goed over nadenken met **wie** je wilt communiceren en je taal daar vervolgens op afstemmen.
 - Om **migrantengezinnen te bereiken**:
 - Vertel over het koor op plekken waar migranten komen.
 - Gebruik socialmediagroepen.
 - Zing in publieke ruimtes (het bereiken van nieuwe zangers en potentiële partners).
 - Wanneer je **kinderen/jonge mensen aanspreekt**:
 - Leg hen uit hoe de repetities verlopen en bedenk wat hen naast het zingen zelf kan verleiden, bijvoorbeeld voor of na de repetities of in de pauze iets te eten en te drinken aanbieden, vertellen dat ze in de pauze met de anderen kunnen spelen, enz.
 - Zoek een heel enthousiast kind dat anderen wil overtuigen; kinderen luisteren naar elkaar.
 - Probeer niet alleen kennis te maken met de potentiële zangers, maar met hun hele gezin.
 - Wanneer **je ouders aanspreekt**:
 - Het is belangrijk om de gezinnen ervan te overtuigen dat hun kinderen in een koor zouden moeten zingen.
 - Nodig gezinnen/voogden uit voor de repetities, laat hen meezingen en meedoen met activiteiten. (Sommige projecten hebben naast hun reguliere koor ook ouder-kind-repetities of zelfs een ouder-kind-koor. Betrek ouders meer bij het koor door hen een speciale rol te geven, waardoor ze een gevoel van eigenaarschap en gedeelde verantwoordelijkheid krijgen).
 - Soms is het effectiever om eerst de kinderen te overtuigen – zorg ervoor dat zij heel enthousiast worden (zie hierboven), zodat ze hun ouders vervolgens kunnen overtuigen.
 - Ga met de ouders in gesprek op een moment dat zij niet gestrest zijn (probeer hen niet in stressvolle situaties te treffen, maar een goed moment te vinden waarop ze kunnen ontspannen).

¹⁵ Zie AMJ studie [Chormusik und Migrations-Gesellschaft](#), zie referenties

- Presenteer het koor aan de ouders als een sociale bijeenkomst waar kinderen sociale vaardigheden kunnen opdoen (samenwerking, participatie, vrienden maken) in plaats van alleen een muzikale ervaring.
- Wanneer je **leiders van gemeenschappen of maatschappelijk werkers aanspreekt**:
 - Vraag hen om tips over wie je kan benaderen om een bepaalde gemeenschap te bereiken (zie hieronder).
 - Vraag hen hoe je het best kan communiceren over wat je van plan bent.
 - Vraag hen om tips over hoe je culturele misverstanden kan voorkomen.
- Bedenk en check bij iemand uit de gemeenschap die je wil aanspreken **hoe deze het best te bereiken is**:
 - Via posters of flyers? Verspreid, waar getoond?
 - Via het verspreiden van merchandise? (T-shirts, truien, andere producten)
 - Via internet/sociale media; zijn er specifieke pagina's of groepen die je kunt gebruiken?
 - Via persoonlijke contacten, in gesprek gaan met ouders, of maatschappelijk werkers, enz.?
- Gebruik in je communicatie niet alleen het woord "koor" maar heb het over "zingen", "samen muziek maken", "plezier maken met leeftijdsgenoten", enz.
- Publiceer je wervende teksten in verschillende talen (vind vertaalhulp bij migrantengemeenschappen in je stad, vluchtelingenorganisaties, vrijwilligers, enz.).
- Probeer een repetitietijd te vinden die weinig bezwaren oproept en de gezinsroutine niet verstoort (een optie is om vlak na schooltijd in de lokale school te repeteren). Check wat de beste dag is om te repeteren (vrijdag of zondag kan voor sommige religies bijvoorbeeld problematisch zijn).
- Overweeg om ook iets te zeggen over waarom samen zingen met anderen goed kan zijn voor de kinderen/jonge mensen (zie ook de paragraaf over de voordelen van zingen).

Cruciale aspecten zijn waar je terecht kan, wie je om hulp kan vragen en hoe je toegang kan krijgen tot de culturele groepen die je wilt bereiken. In het koor HOPE¹⁶, opgericht in Noorwegen met als doel de inclusie van migranten door te zingen, werd benadrukt dat ze zeer succesvol waren omdat er veel lokale instellingen bij betrokken waren. Dus, als je de juiste mensen wilt bereiken:

- Ga op zoek naar culturele instituten en organisaties, muziekscholen (in Duitsland zijn er bijvoorbeeld Turkse muziekscholen), dansgroepen, moskeeën, of andere religieuze ontmoetingsplekken die de migranten bezoeken. Hier tref je de ouders van de kinderen en jonge mensen die je wilt bereiken.
- Neem contact op met scholen en jongerencentra. Hier zijn kinderen en jongen mensen met migratieachtergronden, samen met anderen. Ze zijn direct te benaderen (hoewel je misschien moet proberen om ook contact op te nemen met hun ouders).
- Overweeg om iemand met een migratieachtergrond in je team op te nemen of hem/haar om hulp te vragen. Mogelijk vinden zij het makkelijker om de ouders en hun kinderen aan te spreken en kunnen ze ook helpen met taalkwesties.
- Als je koor al uit een paar kinderen of jonge mensen met een migratieachtergrond bestaat, overweeg dan of je hen om hulp kan vragen bij de werving van nieuwe zangers.

Het inzetten van muziek in plaats van woorden kan de krachtigste manier zijn om nieuwe zangers te verleiden om deel te nemen aan je koor.

- Vraag lokale scholen of jongerencentra met hoge percentages migrantenkinderen of je met je koor een kort optreden mag geven, bijvoorbeeld tijdens een schoolviering.
- Neem contact op met culturele of overheidsinstituten en vraag of je kunt optreden tijdens een evenement dat ze organiseren.
- Sommige steden organiseren multiculturele evenementen; vraag of je daar een korte uitvoering mag geven.
- Bereid je optreden zo voor, dat het aantrekkelijk, plezierig en kleurrijk is en vermijd alles wat voor andere culturen een bezwaar kan zijn (zie hierboven).
- Wees creatief en inventief: waarom zou je zingen niet combineren met een maaltijd?

De voordelen van zingen in kaart gebracht

Voor dirigenten of iedereen die een koor wil oprichten of samen zingen wil gebruiken als hulpmiddel voor de integratie van jonge migranten, kan het handig zijn om argumenten te verzamelen over waarom zingen hiervoor

¹⁶ Zie referenties

het perfecte hulpmiddel is. Deze argumenten kunnen van pas komen bij financieringsaanvragen, wanneer je ouders of potentiële kinderen aanspreekt, of wanneer je over het koor communiceert in de media.

Een aantal van de projecten die is onderzocht, noemden de voordelen van zingen.¹⁷

Er is een hoop onderzoek beschikbaar over de voordelen van zingen voor individuen en de samenleving. Deze bestaan onder andere uit: directe lichamelijke gezondheidsvoordelen; positieve invloed op iemands welzijn; correlatie tussen zingen en academische resultaten; en ontwikkeling van sociale vaardigheden en empathisch gedrag. De Europese Koorfederatie – Europa Cantat is begonnen met het verzamelen van dergelijk onderzoek en stelt dit beschikbaar op haar website: www.EuropeanChoralAssociation.org

1.6 Een warm welkom

Om nieuwe zangers (niet alleen migranten) in het koor op te nemen, is het cruciaal dat ze zich welkom voelen. Zorg ervoor dat ze zich op hun gemak voelen, dat anderen zich over hen ontfermen en dat ze een warm welkom ervaren. We hebben eerder - in de introductie en het punt over culturele verschillen - al een aantal tips en trucs gedeeld. Hier zijn er nog een paar:

Tips en trucs

- Zoals ook geldt voor sommige andere aspecten die in dit hoofdstuk worden genoemd, is het belangrijk om **de verschillende partijen voor te bereiden**: leg de koorleden uit waarom je nieuwe zangers wilt werven en opnemen, wat je doel is en hoe ze zich op deze nieuwe situatie kunnen voorbereiden.
- Als nieuwe zangers in een bestaand koor worden opgenomen, is het vooral belangrijk om samen met de huidige koorleden in gesprek te gaan. Bespreek wat er moet veranderen om de nieuwe zangers welkom te heten en hoe de groep zich over hen kan ontfermen zodat ze terug willen komen.
- De **werkvorm met maatjes** kan ook hier nuttig zijn. Laat een of meer zangers zich vrijwillig over de nieuwe zangers ontfermen. Zo voelen alle partijen zich speciaal en in staat om ervoor te zorgen dat alles goed verloopt.
- Probeer heftige reacties op een aantal **culturele verschillen** die zich aan het begin kunnen voordoen (zoals punctualiteit, vaste opkomst) te vermijden. Ga op zoek naar flexibele manieren om hiermee om te gaan totdat de groep zich gevormd heeft en haar eigen regels heeft besproken.
- **Deel eten en drinken met elkaar**. Deze tip werd in veel projecten genoemd als goede manier om een warm welkom te creëren. Doe dit aan het begin van elke repetitie, of na de repetities, of op regelmatige basis en/of bij speciale gelegenheden (verjaardagen, andere vieringen). Als iedereen een gerecht meeneemt dat typerend is voor zijn of haar cultuur, kan dat bijdragen tot onderlinge interesse, nieuwsgierigheid, en inzicht in elkaars cultuur. Voorbeelden zijn de projecten Afghan Youth - Voices of Peace uit Oostenrijk¹⁸ en Zing Nederlands met me uit Nederland¹⁹. Sommige kinderen lijken zelfs te zeggen dat ze in eerste instantie tot het koor werden aangetrokken door het feit dat ze tijdens de pauze eten en drinken krijgen.

Zorg voor **kleine gebaren** waardoor de zangers het gevoel hebben dat ze welkom zijn. In het KIA-koor in Noorwegen²⁰ wordt iedereen begroet met een handdruk of een knuffel, en de woorden "Welkom, goed je weer te zien", "hopelijk tot volgende week!" Met sommige zangers is er nog extra contact, zoals een sms'je met een herinnering aan de repetitie, of misschien een lift vanaf hun verblijfplaats.

- Start je repetities door sommige koorleden een lied naar eigen keuze te laten zingen voor de rest van de groep.
- Hang posters op met de belangrijkste woorden in zowel de lokale taal/talen als de talen van de migranten, inclusief: hallo, tot ziens, bedankt, hoe gaat het, hoe heet je, ik hou van je, enz. Stimuleer niet-migrantenvrienden te maken onder de nieuwe zangers, hen te betrekken in sociale activiteiten buiten het koor, hen thuis uit te nodigen, enz.
- Geef individuele zangers kleine taken of verantwoordelijkheden zodat ze zich belangrijk voelen.
- Laat de zangers zien dat zingen in een koor leuk is! Als ze van de ervaring genieten, zullen ze terugkomen.

¹⁷ Zie introductie van het project "Sing Me In" aan het begin van dit handboek

¹⁸ Zie referenties

¹⁹ Zie referenties

²⁰ Zie referenties

- Organiseer sociale activiteiten voor het koor om meer tijd en ruimte te creëren voor persoonlijke gesprekken (schaatsen, een barbecue in een park, een voetbalwedstrijd, enz.)

1.7 Legale kwesties

Vooral tijdens koorreizen moeten dirigenten en koormanagers zich ervan bewust zijn dat ze te maken kunnen krijgen met legale kwesties die niet spelen in een koor zonder migranten. Mogelijk hebben kinderen en jonge mensen met een migratieachtergrond een visum nodig om naar bepaalde landen te reizen. Jonge vluchtelingen mogen hun woonplaats misschien niet eens verlaten.

Wees in het werk met vluchtelingen voorzichtig met onlinecommunicatie, het plaatsen van foto's en video's of het publiceren van namen. Misschien hebben ze een veilige plek nodig waarin ze niet bang hoeven te zijn dat hun gezicht en naam ergens op het internet terecht komen.

Tips en trucs

Omdat de kinderen verschillende nationaliteiten kunnen hebben en sommige misschien vluchteling zijn, moet de dirigent goed op hun situatie letten:

- Wat is de legale status van elk kind? Zitten sommigen nog in een asielaanvraagprocedure, zijn sommigen geaccepteerd als vluchteling? Wat is hun verblijfsstatus? Hebben ze een ID-kaart of paspoort? Hebben ze een dubbele nationaliteit? Hebben ze een visum nodig voor het land dat het koor wil bezoeken?
- Vraag koorleden om andere leden te helpen: zijn er anderen in het koor, bijvoorbeeld ouders van andere zangers, die migranten en/of hun gezinnen kunnen helpen met de legale/bureaucratische kwesties? En met de vertaling van juridische documenten?
- Zijn er ouders of kinderen die er bezwaar tegen hebben als ze worden gefotografeerd en deze foto's op sociale media worden verspreid? (Dit moet bij alle kinderen en jonge mensen gecheckt worden, maar voor vluchtelingen kan dit een nog serieuzere kwestie zijn. Ze kunnen namelijk belangrijke redenen hebben om niet op foto's herkend te willen worden).

Als zangers om juridische (of financiële) redenen niet mee op tournee kunnen gaan, geef hen in het koor dan wat extra aandacht: geef hen een speciale taak of behandeling en zorg ervoor dat ze het gevoel hebben dat ze erbij horen, vooral wanneer de andere zangers terugkomen van een excursie of een tournee.

Ook moeten dirigenten zich verdiepen in de speciale omstandigheden van het werken met minderjarigen (dit geldt niet specifiek voor jonge migranten).

- Mogelijk hebben ze toestemming van hun ouders nodig om de repetitieruimte te verlaten en mee te doen aan excursies en andere bijzondere activiteiten.
- Mogelijk moet de dirigent andere volwassenen meevragen als begeleider tijdens excursies of reizen, vanwege de wettelijk vereiste beroepskracht-kind-ratio in het betreffende land.
- In sommige landen moeten volwassenen die met kinderen werken een officiële verklaring leveren dat ze niet betrokken zijn geweest bij zedendelicten.

Marina Velásquez

2. Repertoire en de rol van de dirigent

2.1 Repertoirekeuzes

Koren met jonge migranten hebben verschillende opties wat repertoire betreft. In de geanalyseerde projecten zijn we de volgende benaderingen tegengekomen:

- **Geen verschil** in het gebruik van repertoire vergeleken met andere koren.
- Het **gebruik van neutraal repertoire**, dat niet specifiek hoort bij een van de culturen die in het koor vertegenwoordigd worden. Bijvoorbeeld het zingen van Amerikaanse popmuziek of Afrikaanse muziek. In de Duitse AMJ studie "[Chormusik und Migrationsgesellschaft](#)" (zie referenties) schrijft Dorothee Barth in het artikel "Singen, Chorkultur, Migrationsgesellschaft und die allgemeinbildende Schule" (Zingen, koorcultuur, migratiemaatschappij en het algemeen onderwijs):

*"Koormuziek kan een specifieke – maatschappelijk relevante – bijdrage leveren aan een succesvolle migratiemaatschappij: mensen zingen overal ter wereld. Afrikaanse of Latijns-Amerikaanse koormuziek en Amerikaanse gospelmuziek zijn in het bijzonder populair bij jongeren. Zo kunnen snel muzikale raakvlakken ontdekt worden met migranten. In dit opzicht kan muziek van over de hele wereld ook een sleutel zijn voor buitenschoolse kooractiviteiten. Een sleutel, binnen muziek en muzikale activiteit, tot de ontdekking van gemeenschappelijke aspecten en het creëren van verbindingen die verder reiken dan migratieachtergronden en immigratieverhalen."*²¹
- Het gebruik van **repertoire uit het land van aankomst** kan bijdragen aan het leren van de taal van dat land. (Dit kwam onder andere terug bij twee projecten uit Noorwegen: Barn Synger – Bydel Gamle Oslo²², een

21 Vertaald uit het Engels door Sara Sloan. Oorspronkelijke tekst: "Darüber hinaus kann die Chormusik aber noch einen spezifischen – gesellschaftlich relevanten – Beitrag für eine gelingende Migrationsgesellschaft leisten: Denn tatsächlich wird auf der ganzen Welt gesungen; und gerade Chormusik aus Afrika, Lateinamerika oder Gospelmusik aus den USA ist bei den hiesigen Jugendlichen ausgesprochen beliebt. Auch können hier schnell gemeinsame musikalische Schnittstellen mit Migrant/innen gefunden werden. Insofern könnte die »Musik der Welt« auch ein Schlüssel für die außerschulische Chorarbeit sein. Ein Schlüssel, im Medium der Musik und der musikalischen Tätigkeit, Gemeinsamkeiten zu entdecken und Verbindung zu schaffen jenseits aller Migrationshintergründe und Einwanderungsgeschichten"

22 Zie referenties

integratieproject gericht op migrantenkinderen, en Barn Synger – Bydel Årstad²³). Zie punt 2.2.

- Zing **repertoire uit de culturen die in het koor vertegenwoordigd worden**. Dit gebeurt vaak in koren waar twee culturen samenkomen (bijvoorbeeld het Adiyaman Refugee Children's Choir in Turkije, dat Arabische en Turkse liederen zingt), maar kan ook het doel zijn van koren waarin veel verschillende culturen samenkomen. Sommige koren hebben als specifiek doel om te zingen in alle moedertalen van de koorleden. Sommige hebben dit zelfs in hun statuten opgenomen (bijvoorbeeld MultiKultiChor Bonn²⁴).

Tips en trucs

Voor neutraal repertoire

- Bedenk dat niet iedereen bekend is met popmuziek, ook al wordt het vaak gebruikt. Er bestaat niet zo iets als wereldwijd repertoire; er zijn geen liederen die iedereen kent. Zelfs Happy Birthday kent niet iedereen. En hoewel de meeste mensen uit West-Europa heel bekend zijn met Amerikaanse popmuziek, is dit voor jonge eerste generatiemigranten uit bepaalde landen misschien volledig onbekend. Het is natuurlijk goed mogelijk dat tweede- en derdegeneratiemigranten en jonge migranten die een paar jaar in West-Europa hebben gewoond deze muziek wel kennen. Misschien hebben ze dezelfde muzieksmaak ontwikkeld en kennen ze dezelfde liederen als jonge niet-migranten.
- Het probleem in deze context is meestal dat deze liederen goed lijken te werken. Het gebruik van zogenaamde kosmopolitische liederen kan echter helpen om deze valkuil te vermijden. De term komt van Anthony Heidweiller, van "Vocal Statements" uit Nederland²⁵. Hij gelooft in het gebruiken van kosmopolitische liederen met een tekst die voor jonge mensen betekenisvol is. Hij zegt dat ze een bepaalde urgentie moeten voelen om een lied te willen zingen, omdat de boodschap van het lied hen aanspreekt. Ook is het volgens hem belangrijk dat de dirigent zelf overtuigd is van een lied en er een persoonlijke, emotionele band mee heeft; dat hij of zij het niet alleen gebruikt omdat iemand anders heeft gezegd dat het goed zou uitpakken. Kosmopolitisch repertoire gebruiken, met liederen uit verschillende culturen van over de hele wereld, kan ook helpen om cultureel kolonialisme te vermijden (wat het gevaar kan zijn als je vooral West-Europees repertoire gebruikt). Een mogelijke oplossing is dus om liederen te gebruiken uit de culturen die in het koor vertegenwoordigd worden (zie hieronder). Als sommige culturen sterker vertegenwoordigd worden dan andere, is het risico natuurlijk wel dat de anderen zich vervolgens buitengesloten voelen.

Voor repertoire dat de culturen in het koor representeert

- De meestgestelde vraag die we tijdens de behoeftanalyse voor dit project tegenkwamen, is: "waar kan je als koordirigent makkelijk te zingen repertoire vinden uit de culturen die in het koor vertegenwoordigd zijn?" Sommige dirigenten, zoals Michael Betzner-Brand uit Berlijn (Hoffnungschor²⁶), proberen liederen te arrangeren met melodieën die de zangers kennen. Niet elke dirigent beschikt echter over de vaardigheden om alle liederen zelf te arrangeren.
- **In dat geval kan de "Sing Me In: repertoirebundel" handig zijn, die gratis te downloaden is** via www.SingMeln.eu. In deze bundel vind je voorbeelden van bladmuziek; tips over waar je muziek uit verschillende landen kunt vinden; en een verwijzing naar de Musica Database, waar dirigenten kunnen zoeken naar bladmuziek die geschikt is voor de specifieke samenstelling van hun koor.
- In koren waar twee of meer culturen samenkomen, kan het moeilijk zijn om het volledige koor alle liederen uit elke taal te leren. Soms is gesuggereerd om de zangers liederen voor elkaar te laten zingen in hun eigen taal. Zo brengt het Noorse project "Showorkest, koor en concerten Nesna"²⁷ lokale ensembles samen met immigranten. Ze gebruiken Noors en Arabisch repertoire en laten de kinderen voor elkaar zingen. Een anders voorbeeld komt uit het Belgische project "Crossing Music"²⁸: verzamel liedjes (makkelijke liedjes, kinderliedjes, volksliedjes) onder migranten door scholen en organisaties te vragen om te helpen met simpele smartphone-opnames. Vraag een dirigent vervolgens om de liederen zo te arrangeren dat ze passen bij de samenstelling van je koor. Zo beschik je ook over een audiobestand met de juiste uitspraak

²³ Zie referenties

²⁴ Zie referenties

²⁵ Zie referenties

²⁶ Zie referenties

²⁷ Zie referenties

²⁸ Zie referenties

- Liederen uit specifieke culturen zijn op een aantal manieren te vinden, bijvoorbeeld door migrantenkoren te benaderen. Sommige van hen hebben niet per se als doel om zangers met en zonder migratieachtergrond samen te brengen, maar kunnen een handige bron zijn voor liederen, audiobestanden met de juiste uitspraak, enz. Dit geldt onder andere voor het Nesrin Karabağ Korosu en een aantal koren in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk²⁹ waarin Turkse migranten samen zingen. Contact opnemen met ambassades, consulaten of culturele verenigingen van migranten kan ook interessante bronnen opleveren.
- Betrek lokale muzikale sterren of bekende personen, zoals het project HOPE in Noorwegen³⁰ deed. Dit project werkte bijvoorbeeld met de bekende muzikant Abazar Hamid.
- Probeer traditioneel zingen en dans te combineren. Het project Fargespill uit Noorwegen³¹ richt zich bijvoorbeeld op wat er gebeurt als verschillen via traditionele muziek en dans samenkomen.
- Het kan moeilijk zijn om alle koorleden in alle talen mee te laten zingen. Anthony Heidweiller, van Vocal Statements in Nederland³², stelt voor om met ouders en kinderen te zingen en hen te vragen wat ze willen zingen. Tussen hun keuzes zingen ze altijd samen een lijdlied in het Nederlands, als een soort van brug tussen de verschillende liedjes.

Soms kan religieus repertoire een punt zijn

Dit zijn een aantal manieren waarop dirigenten hiermee om kunnen gaan:

- Vermijd elk religieus repertoire.
- Verbind het zingen van religieus repertoire aan een belangrijke feestdag in het land van aankomst. Leg uit waarom deze tradities voor een deel van de koorleden en hun vrienden en familie belangrijk zijn. (In aantal projecten werd duidelijk dat het zingen van religieus repertoire geen kwestie was, en dat ze kerstconcerten en dergelijke zingen. Dit hangt ook af van de herkomst van de migranten en hoe religieus ze zijn.)
- Zing repertoire uit verschillende religies – zie het voorbeeld van Civilizations Choir of Antakya uit Turkije³³. Dit koor brengt mensen van drie monotheïstische religies samen en laat zien dat tolerantie een manier van leven is. Dit koor werd in 2012 genomineerd voor de Nobelprijs voor de Vrede.

Zingen is leuk!

- Het belangrijkste is om repertoire te kiezen waardoor de kinderen en jonge mensen plezier beleven aan het zingen.
- Overweeg om de zangers te betrekken bij de repertoirekeuze.
- Zie de "Sing Me In: repertoirebundel" voor verdere tips en bronnen (alleen in het Engels).

2.2 Repertoire als hulpmiddel om een taal te leren

Veel projecten met jonge migranten zetten het samen zingen in als hulpmiddel om de lokale taal/talen te leren. Dit geldt vooral voor projecten die zich richten op vluchtelingen. In sommige landen volgen jonge vluchtelingen eerst intensieve taallessen in een speciale klas voordat ze in de reguliere klassen worden opgenomen. Daarom zijn (of worden) er een aantal boeken ontwikkeld die specifiek gericht zijn op het leren van een taal door te zingen. Het Chorverband Nordrhein-Westfalen in Duitsland steunt een project dat een songbook samenstelt met de titel "Lieder zum ankommen" (Aankomstliederen). Het boek zal 75 tot 80 liederen bevatten en didactische informatie bieden over manieren om de liederen te introduceren, de inhoud uit te leggen, met bepaalde culturele kwesties om te gaan, enz. Hoewel het boek ontwikkeld wordt voor een schoolomgeving, is het ook gericht op mensen die met vluchtelingen of in een andere multiculturele omgeving werken.

Tips en trucs

- De aanpak van dit songbook kan vertaald worden in de volgende tips en trucs:
- Melodieën en teksten moeten makkelijk zijn.
- De woorden van de liederen moet aansluiten bij de behoeftes van de jonge migranten.

²⁹ Zie referenties

³⁰ Zie referenties

³¹ Zie referenties

³² Zie referenties

³³ Zie referenties

- De liederen moeten correcte grammatica en zinsbouw gebruiken.
- Bouw het repertoire net als het songbook op volgens thema's, zoals kleding, kleuren, vrijetijdsactiviteiten.
- Combineer zingen altijd met beweging.

In het algemeen kunnen kinderliedjes en zangspelletjes handig zijn, vooral als de migranten nog vrij jong zijn of de groep uit veel migranten bestaat.

2.3 De rol van de dirigent

Anthony Heidweiller van "Vocal Statements" in Nederland³⁴ vertelde wat ze meestal zoeken in de docenten en dirigenten die ze voor hun projecten uitnodigen. Dit kunnen ook bruikbare tips zijn voor dirigenten die koren willen oprichten waar verschillende culturen samenkomen of die grotere groepen migranten in hun koren hebben:

- Muzikale vaardigheden hoeven niet altijd de belangrijkste vaardigheden te zijn. Het is ook belangrijk dat de dirigent een emotionele band heeft met het project, een persoonlijk verhaal over waarom hij/zij met jonge migranten wil werken en zingen.
- Het is belangrijk dat ze plezier in hun werk hebben!
- Tot slot, niet onbelangrijk: wat kan helpen, is om docenten, dirigenten, assistenten of muzikanten met een migratieachtergrond te vinden om met de jonge zangers te werken. De zangers zullen zich met hen identificeren en daarom misschien makkelijker vertrouwen opbouwen. Ze zullen het gevoel hebben dat "hij/zij een van ons is, weet hoe we ons voelen". Een mogelijk extra voordeel is een toename van het aantal koordirigenten met een migratieachtergrond (de AMJ-studie "Chormusik und Migrations-Gesellschaft"³⁵, waar in de introductie naar verwezen wordt, toonde ook aan dat op dit vlak veel ruimte voor verbetering is).

We zijn ook een paar andere opmerkingen over dirigenten tegengekomen, in het bijzonder dat dirigenten interesse moeten hebben in het werken met jonge migranten en dat ze tolerantie moeten belichamen.

³⁴ Zie referenties

³⁵ Zie AMJ studie [Chormusik und Migrations-Gesellschaft](#), zie referenties

3. Slotwoord – Het verhaal van Louis

“Louis overleefde de genocide in Rwanda, maar verloor zijn hele familie. Hij sloeg op de vlucht en wist Noorwegen te bereiken. Het leven was hard en hij voelde zich eenzaam. Na een tijdje sloot hij zich aan bij een multicultureel koor. Het koor veranderde alles, zo zegt hij. Het leven werd betekenisvoller nu hij koorrepetities had om naar uit te kijken. Hij werd gevraagd om de andere zangers een lied uit zijn thuisland te leren, dat populair werd binnen het koor. Ook kreeg hij solo’s. Hij begon zichzelf te beschouwen als meer dan alleen een vluchteling: als koorzanger en solist – als iemand die iets kon bijdragen. Zingen met zijn koorvrienden gaf hem moed. Het koor werd zijn nieuwe familie. Het hielp hem om te integreren in een nieuw land en om een beter leven te krijgen.

Wat vertelt Louis’ verhaal ons (...)?

Zingen in een koor gaat over samenwerking, groepsgevoel en saamhorigheid. Een koor doet vriendschappen ontstaan en creëert netwerken. Het koor kan fungeren als sociale ontmoetingsplek die isolement en eenzaamheid tegengaat (...) Het kan uitgroeien tot een plek waar je thuishoort, waar op je wordt gerekend – kortom, tot een nieuwe familie. (...) Binnen een koor draagt iedereen bij aan het creëren van een collectief geluid. Men leert nieuwe liederen en ontwikkelt vaardigheden. Zingen in een koor zorgt voor succeservaringen die het zelfvertrouwen verhogen. Je voelt je belangrijker en een steun voor anderen. (...)

Het koor waar Louis deel van uitmaakt, bevat zowel mensen met een Noorse achtergrond als mensen uit vele verschillende landen. Iedereen wordt begroet met een handdruk of een knuffel, en de woorden “Welkom, goed je weer te zien”, “hopelijk tot volgende week!” Met sommige zangers is er nog extra contact, zoals een sms’je met een herinnering aan de repetitie, of misschien een lift vanaf hun verblijfplaats.

De pauzes zijn belangrijk voor sociaal contact. Bovendien komen de koorleden vaak samen buiten de repetities om: ze spreken bijvoorbeeld af om samen te eten of naar een voetbalwedstrijd te kijken. De repetities gaan er ontspannen aan toe. Ze beginnen niet altijd op tijd en mensen verlaten de ruimte niet altijd direct zodra het tijd is. Er zijn geen registratieformulieren of ledenlijsten, het is een komen en gaan van deelnemers. De docenten doen hun best om een eenvoudige variant van het Noors te spreken, opdat de nieuwe leden de verstrekte informatie

beter begrijpen.

Iedereen kan deelnemen aan het koor. Hun filosofie is dat "iedereen kan zingen" – het is gewoon een kwestie van tijd en oefening. Uit volle borst zingen is belangrijker dan mooi zingen. Fouten zijn toegestaan, en er wordt veel gelachen.

De koren zingen makkelijke driestemmige stukken. Ze maken nooit gebruik van bladmuziek, maar wisselen online geluidsbestanden uit om thuis te oefenen. Vanwege het steeds veranderende ledenbestand, heeft elke stemgroep een paar vaste leden nodig.

De dirigent van Louis' koor vat het doel van het koor als volgt samen: "samenkomen - ieder met hetzelfde doel, ieder gelijkwaardig - en elkaar ontmoeten in een hartelijk groep, wat de essentie van zingen is." Wanneer een koor in sociaal en muzikaal opzicht gastvrij is, kan het waardevolle ervaringen en kameraadschap bieden en bijdragen tot zelfredzaamheid en een betekenisvol leven. Een gastvrij koor kan de integratie, gezondheid en kwaliteit van leven – kortom, een beter leven – van nieuwkomers bevorderen."³⁶

Anne Haugland Balsnes, Noorwegen³⁷

36 Vertaling van het Noors naar het Engels door Olav Øyehaug Opsvik (Noorse federatie voor kinder- en jongerenkoren, Ung i Kor). Vertaling van het Engels naar het Nederlands door Sara Sloan.

37 Anne Haugland Balsnes (geb. 1969) is professor muziekwetenschap en hoofd onderzoeksbeleid aan de Universiteit van Agder en Ansgar University College in Kristiansand, Noorwegen. Ze is ook praktiserend dirigent en zangeres. In de lente van 2012 onderzocht Balsnes het KIA Multicultural Gospel Choir (het KIA-koor, <http://kianorge.no/gospelkor/>) in Kristiansand, Noorwegen. Het koor is onderdeel van KIA – wat staat voor "Kristent Interkulturelt Arbeid" of "Christelijk Intercultureel Werk". Het onderzoek was gebaseerd op participerende observatie en interviews en richtte zich op koorleden met een vluchtelingenachtergrond. Twee van de dirigenten van het koor en vijf zangers uit verschillende landen werden geïnterviewd. Een van hen was Louis, wiens verhaal hier is beschreven.

4. Bijlage - Referenties

Het project “Sing Me In” is geïnspireerd door een onderzoek van de Duitse jongerenkoorfederatie Arbeitskreis Musik in der Jugend naar het percentage migranten in Duitse kinderen- en jongerenkoren, de AMJ studie [Chormusik und Migrations-Gesellschaft](#)³⁸.

Tijdens het project ontdekten we dat het Ministerie van Cultuur van Estland een vergelijkbaar onderzoek deed naar de koren die deelnamen aan de Estonian Song Celebration van 2017. Ze ontdekten dat er 35 koren met Russischtalige zangers deelnamen, wat slechts 4% van alle koren vertegenwoordigt. En dit terwijl 30% van de bevolking in Estland Russischtalig is. Hierop besloot het ministerie dat er actie nodig was om Russischtalige koren en zangers meer te betrekken.

Gedurende het “Sing Me In”-project verzamelden we informatie over een aantal voorbeelden waarin samen zingen gebruikt is/wordt als hulpmiddel voor de integratie van (jonge) migranten. Hiervan hebben we veel tips en trucs geleerd. Sommige projecten waren succesvol en kunnen als voorbeeld dienen. Andere projecten kregen te maken met uitdagingen waarvan we kunnen leren, en sommige projecten werden beschouwd als mislukt.

Voor dit handboek hebben we expliciet gekeken naar koren buiten scholen en vluchtelingenaccommodaties; zowel bestaande koren die jonge migranten opnemen, als koren waar twee of meer culturen samenkomen en die zijn opgericht om migranten en niet-migrant samen te brengen. Deze voorbeeldprojecten gaan niet allemaal specifiek om kinderen en jonge mensen. Een deel van de tips, trucs en uitdagingen gelden voor zowel kinder- en jongerenkoren als volwassenenkoren.

³⁸ <http://www.amj-musik.de/cum>

Projecten die in die handboek zijn genoemd, op alfabetische volgorde

Afghan Youth - Voices of Peace

Oostenrijk – interessant voorbeeld van een koor waar twee culturen samenkomen: Afgaanse en Oostenrijkse zangers in Oostenrijk, gedirigeerd door een muzikant uit Taiwan. Video: <https://www.youtube.com/watch?v=0mn6rJLmGcl>.

Barn Synger – Bydel Gamle Oslo en Barn Synger – Bydel Årstad

Noorwegen – dit integratieproject van “Ung i Kor” is gericht op kinderen met een migratieachtergrond. Ze gebruiken traditioneel Noors kinderrepertoire en typische verjaardagsliedjes, wat de integratie ondersteunt. Het project heeft daarnaast te maken gehad met een aantal van de uitdagingen die in dit handboek genoemd zijn (moslim ouders overtuigen dat muzikale activiteiten oké zijn voor hun kinderen, uitdagingen rondom gezinnen met een laag inkomen, duurzame financiering). <http://ungikor.no/>

Civilizations Choir of Antakya

Turkije - dit koor brengt mensen uit drie monotheïstische religies samen en laat zien dat tolerantie een manier van leven is. Het koor is in 2012 genomineerd voor de Nobelprijs voor de Vrede. <http://www.medeniyetlerkorosu.com/>

Crossing Music

België - met de hulp van scholen en organisaties verzamelden de organisatoren van dit project makkelijke liederen onder migranten. <http://www.focuswvtv.be/nieuws/muziekproject-crossing-music-uit-oostende-wint-koningin-mathildeprijs-2017>

De mooiste kerstliedjes

Finland - in dit project werden onder andere internationale en Finse kerstliedjes gezongen in verschillende talen, met als doel om immigranten iets te leren over de lokale cultuur en tradities. <http://www.sastamalanseurakunta.fi/>

Fargespill

Noorwegen - een koor dat zich richt op wat er gebeurt wanneer verschillen samenkomen via traditionele muziek en dans. <http://fargespill.no/in-english>

Hoffnungschor

Duitsland - interessant voorbeeld van een koor met migranten en een Syrische dirigent dat op een dag besloot om Duitse zangers te integreren en een koor werd waar twee culturen samenkomen. Dit koor laat dus een omgekeerd perspectief zien: een koor voor vluchtelingen en migranten, dat zangers zonder migratieachtergrond verwelkomt. <https://www.facebook.com/Hoffnungschor>

Video's: <https://www.youtube.com/shared?ci=Q4vbBbu9Aec> / <https://www.youtube.com/shared?ci=cROmDY-N8-U>

HOPE

Noorwegen – een multicultureel koor uit Harstad voor vluchtelingen, migranten en lokale zangers. Een belangrijke ontmoetingsplek voor integratie, taalverwerving en culturele uitwisseling. We noemen dit project omdat het zeer succesvol was in het verbinden van veel lokale groepen en betrokken instellingen. Onderdeel van: <http://www.krafttakforsang.no/>

Kamarikuoro Galerie

Finland - een koor met leden met verschillende nationaliteiten. Voorbeeld van een gewoon koor uit een multiculturele buurt dat niet specifiek op zoek is naar integratie. <https://www.facebook.com/Chamber-Choir-Gallerie-177094942442126>

KIA-koor

Noorwegen – we verwijzen een paar keer naar dit koor, omdat ze uitlegden waarom ze zingen inzetten voor de inclusie van migranten. <http://kianorge.no/gospelkor/>

Showorkest, koor en concerten Nesna

Noorwegen - voorbeeld van een project waarin de kinderen voor elkaar zongen (Noorse kinderen zongen Noorse liedjes voor de Arabische kinderen en andersom), in plaats van samen liederen in verschillende talen zongen. www.korpsnett.no.

Mosaik

Noorwegen – dit project is een goed voorbeeld waarin lokale partijen hun krachten bundelen om bij te dragen aan integratie en culturele uitwisseling tussen vluchtelingen, immigranten en mensen met een Noorse achtergrond.

<https://www.volda.kommune.no/kulturskulen>

MultiKultiChor Bonn

Duitsland - dit multiculturele koor, opgericht met steun van de gemeente Bonn, heeft als doel de integratie van migranten door hen samen te brengen met Duitsers en hen samen te laten zingen. Het is een volwassenenkoor, maar laat als voorbeeld zien dat het samenbrengen van verschillende culturen in een koor en het zingen van repertoire uit de landen van herkomst van alle zangers zelfs in de statuten van een koor kan staan.

www.multikultichor.de

Polyphonica

Griekenland - succesvol voorbeeld van een multicultureel kinderkoor. <https://www.youtube.com/watch?v=NdyMe64pr0>

SCIC-koren

Catalonië (Spanje) – Catalonië heeft de afgelopen decennia 1 miljoen migranten verwelkomd op een totaal van 7 miljoen inwoners. Zowel de koren die lid zijn van de Catalaanse Kinderkoor-federatie (SCIC) als het onderwijssysteem hebben deze nieuwe populatie opgenomen. De federatie heeft ook opdracht gegeven tot nieuw repertoire, zoals een lied over inclusie voor een houtblazerskwartet (fluit-hobo-klarinet-fagot). Dit lied, getiteld La Ciutat i la Lluna (The city and the moon), is gecomponeerd door Poire Vallvé naar tekst en verhaal van Rafel Simó.

Music on Troubled Soils

<https://www.emc-imc.org/events/past-emc-events/music-on-troubled-soils/>

Turkse koren buiten Turkije

- Nesrin Karabağ Korosu / Germany www.facebook.com/Türk-Sanat-Müziği-Korosu-Nesrin-Karabağ-268783046513516/
- London Turkish Music Choir / UK www.facebook.com/LondraTSMKorosu/
- Köln Turkish Music Choir / Germany - <http://tuerkischerchor.de/tr/>
- Leverkusen Turkish Music Society / Germany <http://www.tsm-lev.de/>

Allemaal voorbeelden van koren waarvan de koorleden afkomstig zijn uit dezelfde cultuur. Hun rol voor de inclusie van migranten is misschien minder duidelijk dan bij de andere genoemde koren. Maar zoals eerder is beschreven, kunnen ze in het gastland bijdragen aan meer begrip voor hun cultuur en kunnen ze nuttig zijn voor koren die Turkse muziek willen leren.

Vocal Statements

Nederland - Vocal Statements heeft ook het project "Kinderen Ouders Zingen" waarbij kinderen en ouders op school samen zingen. <http://www.operamakers.nl>

Xamfra music school, Barcelona

<http://xamfra.net/>

Zing Nederlands met me

Nederland - dit is een voorbeeld van een koor dat zingen gebruikt om taal te leren. Het is ook een van de projecten dat aangaf dat het aanbieden van hapjes kan helpen om zangers het gevoel te geven dat zij welkom zijn.

<https://www.facebook.com/ZingNederlandsMetMe>

Video: <http://www.nhnieuws.nl/nieuws/188612/paradiso-organiseert-bijzondere-taalcursus-voor-vluchtelingen>